

Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia

Päivi Kuosmanen

Työttömyyden kasvot

Haastattelututkimus lahtelaisten työttömien arjesta

Helmikuu 2010

Sisältö

1 Taustaa: Lahden seudun työttömyystilanne.....	3
2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu	3
3 Nuoret työttömät.....	5
3.1 Arki eli ”Vapaa-aika on tylsää”	5
3.2 Toimeentulo eli ”On tää Lahtikin aika peltoa, jos ei ole rahaa”	6
3.3 Tulevaisuus eli ”keksis vaan, mihkä kouluun lähtee”	7
4 Perheelliset, 30-45-vuotiaat työttömät	9
4.1 Arki eli ”Vapaa-aika menee lasten kanssa touhutessa”	9
4.2 Toimeentulo eli ”Paljosta pitää luopua”	10
4.3 Tulevaisuus eli ”Se ois just se pointti, et sais ittensä siihen kuntoon, että pystyis aloittamaan työt”	11
5 Yli 50-vuotiaat työttömät.....	13
5.1 Arki eli ”Kyllähän se työ on ihmiselle tärkeä”	13
5.2 Toimeentulo eli ”On aika hassua, että työhaluiset ihmiset pistetään niin ahtaalle”	13
5.3 Tulevaisuus eli ”Ei tässä iässä enää kuulkaas”	14
6 Palvelut työttömien näkökulmasta.....	16
6.1 TE-toimisto	16
6.2 Lyhty	17
6.3 Sosiaalitoimisto	17
6.4 Kela.....	18
6.5 Dynamo, Akseli, Horisontti	18
6.6 Takatasku	19
6.7 Terveyspalvelut.....	20
7 Mitä kaupunkiyhteisö voisi tehdä?	21
7.1 Haasteita	21
7.2 Millaisia palveluja?.....	21
Liite 1: Keskeiset toimijat.....	25
Liite 2: Haastateltavat ja haastattelujen toteutus	26

1 Taustaa: Lahden seudun työttömyystilanne

Tammikuussa 2010 julkaistun Hämeen työllisyyskatsauksen mukaan Päijät-Hämeen maakunnan kunnissa oli joulukuun 2009 lopussa 14 346 työtöntä työnhakijaa, mikä on 3 721 enemmän (35 %) kuin vuotta aiemmin. Maakunnan työttömyysaste oli 14,9 %, mikä on 3,7 prosenttiyksikköä vuoden takaista enemmän. Seutukunnittain työttömien määrä kasvoi edellisvuoden marraskuusta Heinolan seutukunnassa 590:lla (40 %) ja Lahden seutukunnassa 3 131:llä (34 %). Kuntatasolla korkeimmat työttömyysasteet olivat Heinolassa (17,2 %) ja Lahdessa (16,7 %) ja matalimmat Artjärvellä (9,7 %) ja Hämeenkoskella (10,4 %). Vuoden 2008 joulukuuhun verrattuna työttömien määrä kasvoi kaikissa kunnissa, suhteellisesti eniten Heinolassa (56 %), Kärkölässä (53 %) ja Orimattilassa (51 %). (http://www.ely-keskus.fi/fi/uutiset/uutiset_alueilta/Documents/Joulukuu09.pdf)

Lahden kaupungin tilastotiedotteen (26.1.2010) mukaan alkuvuoden 2010 työttömyyslukuja synkentävät työmarkkinoille valmistuvat nuoret. Myös pitkäaikaistyöttömien suhteellinen osuus kasvaa, koska huono työllisyystilanne on kestänyt jo yli vuoden.

Lahden työttömät työnhakijat (ml lomautetut)

Työttömyysaste %			Työttömien lukumäärä						
Joulu 2009	Marras 2009	Joulu 2008	Joulu 2009	Marras 2009	Muutos abs.	Muutos %	Joulu 2008	Muutos 2008-2009 abs.	%
16,7	15,3	12,7	8 128	7 452	676	9,1	6 093	2 035	33,4

Yli vuoden työttömänä olleet sekä alle 25 v. ja yli 50 v. työttömät työnhakijat Lahdessa

	Joulu 2009	Marras 2009	Muutos abs.	Muutos %	Joulu 2008	Muutos 2008-2009 abs.	%
Yli vuoden työttömänä	1 675	1 550	125	8,1	1 476	199	13,5
Alle 25 v.	1 051	956	95	9,9	728	323	44,4
Yli 50 v.	2 932	2 781	151	5,4			

Työttömyyden nopea kasvu vaikuttaa monien kaupunkilaisten hyvinvointiin sekä luo uudenlaisia haasteita, joihin on hyvä reagoida mahdollisimman nopeasti. Tämä luo tarpeen valottaa työttömien elämäntilannetta tilastokeskiarvoja monipuolisemmin.

2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa lahtelaisten työttömien arjesta Lahden kaupungin hyvinvointikertomuksen käyttöön. Tavoitteena oli mm. selvittää, miten työttömän arki rakentuu ja millaiset asiat tai palvelut helpottavat arkea. Onko kaupungilla mahdollisuuksia vaikuttaa näihin asioihin?

Tutkimusaineisto kerättiin pääasiassa fokusryhmähaastattelujen kautta. Fokusryhmähaastattelut soveltuvat parhaiten tutkimuskäyttöön silloin, kun halutaan mahdollisimman lyhyessä ajassa saada tietoja rajallisesta aihepiiristä. Ryhmähaastatteluissa ei paneuduta yksittäisten työttömien ainutkertaisiin elämäntilanteisiin samalla tavalla kuin yksilöhaastatteluissa. Ryhmähaastattelujen vahvuutena on se, että niiden avulla keskustelu voidaan fokusoida samanlaisessa elämänvaiheessa elävien työttömien elämänpiiriin yhteisiin piirteisiin.

Tässä tutkimuksessa koottiin kolme työttömien ryhmää:

- nuoret työttömät (6 hengen fokusryhmä)
- yli 50-vuotiaat työttömät (4 hengen fokusryhmä) ja
- n. 30–45-vuotiaat perheelliset työttömät (3 hengen fokusryhmä ja kaksi yksilöhaastattelua)

Lyhyen käytettävissä olevan ajan vuoksi haastateltavien rekrytoinnissa hyödynnettiin mm. Rytmihankkeen olemassa olevia verkostoja.

Nuorten työttömien rekrytoinnissa keskeisessä asemassa oli toiminnanohjaaja Matti Hulkkonen Horisontista. Nuorten ryhmään saatiin kuusi 17–24-vuotiasta, haastatteluajankohtana joko Dynamossa, Horisontissa tai Akselissa työskentelevää nuorta, kaksi miestä ja neljä naista. Ryhmähaastattelu toteutettiin marraskuun 2009 lopulla.

Yli 50-vuotiaiden rekrytoinnissa saatiin apua Monitoimikeskus Takataskun johtaja Olli Kopolta. Ryhmään saatiin neljä haastatteluajankohtana Takataskussa työskennellyttä (tukityöllistettyä tai työharjoittelussa olevaa) henkilöä, yksi mies ja kolme naista. Ryhmä kokoontui joulukuun 2009 alussa.

Perheellisten rekrytointi osoittautui kaikkein haasteellisimmaksi tehtäväksi. TE-toimistoon, kirjastoon ja perhetupaan laitettut ilmoitukset poikivat vain yhden ilmoittautumisen. Takataskun kautta ryhmään saatiin kaksi henkilöä lisää, joten ryhmä koostui lopulta kolmesta noin 38–45-vuotiaasta perheenäidistä, joilla tosin oli jo aikuisiän kynnyksellä olevat lapset. Ryhmä kokoontui joulukuun 2009 puolivälissä. Työvoiman palvelukeskus Lyhdyn avulla löytyi lisäksi kaksi aiheesta kiinnostunutta yksinhuoltajaäitiä, jotka haastateltiin käytännön syistä yksittäin tammikuun 2010 loppupuolella.

Haastateltavien osallistuminen haastattelutilanteisiin perustui täysin heidän vapaaehtoisuuteensa. Haastateltavat olivat tietyllä tavalla valikoituneita, koska kaikki haastateltavat olivat tavalla tai toisella palvelujen piirissä ja toisaalta ryhmätilanteeseen lähtivät todennäköisesti mukaan tietynlaiset, ryhmässä puhumaan tottuneet, aktiiviset henkilöt. Tämä voi vaikuttaa siihen, että tutkimustulokset ovat ehkä todellisuutta ”ruusuisemmat”.

Haastatteluissa käsiteltiin seuraavanlaisia teemoja:

- arki, ajankäyttö ja harrastukset
- asuin-/elinympäristö
- palvelut
- toimeentulo
- tulevaisuus: työ ja koulutus

Haastattelujen toteutuksesta sekä aineiston analyysistä kerrotaan tarkemmin liitteessä 2. Tutkimustulokset esitellään seuraavissa luvuissa. Aluksi tarkastellaan työttömien arkea, toimeentuloa ja tulevaisuudennäkymiä ikäryhmittäin sekä työttömien käsityksiä käyttämistään palveluista. Lopuksi pohditaan, millaisia asioita palvelujärjestelmässä tulisi työttömien kannalta ottaa huomioon.

3 Nuoret työttömät

- 17-24-vuotiaita
- Kaksi miestä, neljä naista (*tarkemmin liitteessä 2*)
- Haastatteluajankohtana joko Dynamossa, Horisontissa tai Akselissa
- Kolmella jokin tutkinto suoritettuna (ammattikoulu, amk), kolmella peruskoulutausta (ammattikoulu jäänyt kesken)
- Kaksi asuu vanhempiensa luona (Nastola, Orimattila), muut itsenäisesti (kaksi Lahden keskustassa, kaksi Lahden lähiöissä)

3.1 Arki eli ”Vapaa-aika on tylsää”

Haastateltuja nuoria yhdisti se, että he olivat haastatteluajankohtana joko työharjoittelussa tai tukityöllistettyinä. Nuorille on tärkeää, että työssäkäynti rytmittää päivää ja työyhteisössä viihdytään; erityisesti dynamolaiset kehuivat työpaikkansa ilmapiiriä ja yhteishenkeä. Moni nuorista sanoi oppineensa ensimmäistä kertaa elämässään nauttimaan työnteosta.

”Perjantaina toivoo, että olis maanantai, et pääsee töihin.”

Vapaa-aika koetaan tylsäksi, suurin osa ajasta vietetään tietokoneella. Monilla kaveripiiri on vaihtunut, kun elämä on koulun jälkeen vienyt eri suuntiin niin maantieteellisesti kuin henkisesti. Valtaosa sosiaalisesta kanssakäymisestä tapahtuu netin kautta.

Jos ei ole työtä rytmittämässä päivää, unirytmii menee helposti sekaisin. Työttömänä ollessaan nuori saattaa istua aamuyöhön saakka tietokoneella ja nukkua pitkälle iltapäivään. Myös alkoholi saattaa tulla mukaan kuvioihin.

Työttömyydellä on selkeästi kielteisiä vaikutuksia nuorten henkiseen hyvinvointiin. Nuorten mukaan lyhyt jakso työttömyyttä menettelee, mutta miltei kaikki ovat kokeneet sen, että kun työttömyys pitkittyy, ahdistus lisääntyy. Alkuun moni jaksaa puuhastella kotona kaikenlaista, askarrella, nikkaroida, piirrellä yms., mutta pidemmän päälle puuhasteluinto loppuu.

”Mut sit välillä on tosiaan kyllä, et ei huvita, jotenkin masentaa se tilanne niin paljon, mikä nyt on. Sit pitää oikein taistella sen eteen, et jee, nyt on kivaa.”

Lahden lähiöissä tai naapurikunnissa asuvien nuorten mielestä oman asuinalueen nurkilla ei ole juuri mitään kiinnostavaa tekemistä. Toisaalta Lahden keskustassa asuvien tilanne ei ole paljonkaan sen parempi, sillä vaikka tekemistä riittäisi, ei heillä ole varaa tehdä mitään. Kaikkiaan voidaan todeta, että toimeentuloon liittyvät seikat rajoittavat ja määrittävät kaikkein eniten nuorten työttömien elämää. Nuorten toimeentulosta lisää luvussa 3.2.

Monilla nuorilla on taustallaan vanhempien ongelmainen avioliitto ja/tai työttömyyttä. Oma tilannetta saattaa kuormittaa vanhempien ja sisarusten ongelmat, joissa joutuu olemaan välienselvittelijänä tai kuuntelijana.

"...tosi raskasta jos joutuu vielä omaa elämää jotenkin saamaan kuntoon ja sitten vielä selvittämään kaikkia sekaannuksia ja ongelmia ja sit mun sisarusten ja vanhempien välisiä riitoja."

Osa nuorista on tylsistymistä ja masennusta lievittääkseen ottanut lemmikin. Nuoret kokevat, että lemmikkien läsnäolo piristää ja niistä on seuraa, niille voi höpöttää tai "on edes joku jota komentaa". Lemmikki toimittaa joidenkin nuorten kohdalla jopa ainoan "luottohenkilön" virkaa.

" Mulla on menny luotto ihmisiin silleen, et mä en oikeestaan luota kehenkään, että jos mä nyt johonkin luotan niin se on koira"

Nuorten mielestä työ tuo elämälle tarkoitusta. Työttömyys puolestaan nakertaa itsetuntoa ja rajoittaa elämää. Nuoret miettivät paljon, että mistä kiikastaa, kun töitä ei löydy. Johtopäätös saattaa olla se, että "itestähän se varmaan on".

"...joka päivä tulee pari kertaa ainakin mieleen se työttömyys, et ei se kyllä juhlaa oo. Mut sit taas jotkut, jotka on töissä, saattaa sanoo, että "mä oon niin kateellinen sun elämän tilanteesta, et nyt sulla on kaikki avoinna sun eessä." Ja itestä ei kuitenkaan tunnu siltä."

3.2 Toimeentulo eli "On tää Lahtikin aika peltoa, jos ei ole rahaa"

Nuoret ovat ykskantaan sitä mieltä, että työttömän nuoren taloudellinen tilanne on todella heikko.

"Kyl nyt ruokaa saa, laskut saa maksettua, ehkä just ja just, pitää miettiä, että missä kuussa maksaa minkäkin laskun. Vuokra nyt on kaikista tärkein, että pysyy katto päällä. Ruoka nyt, loppukuu on vähän hankala."

Nuoret kokevat ongelmalliseksi mm. sen, että luottotiedot menettää helposti, ja jos luottotiedot eivät ole kunnossa, niin se vaikeuttaa esimerkiksi vuokra-asunnon saamista.

Pikavippeihin nuoret suhtautuvat kaksijakoisesti: Osan mielestä ne ovat "hirveitä", osa on sitä mieltä, että ne ovat hyviä, jos osaa "pelata" niillä, eli ymmärtää sen, että tässä kuussa otettu vippi on sitten ensi kuun tuloista pois.

Nuorilla ei ole varaa harrastaa käytännössä mitään. Nuoret kokevat, että kun ylimääräistä rahaa ei ole, niin on turha lähteä edes katsomaan, mitä on tarjolla, kun sinne ei ole kuitenkaan mahdollisuutta mennä.

”...sit sä olet oikeestaan vankina siellä omassa neljän seinän sisällä, kun ei sulla ole varaa lähteä minnekään.”

Nuoret kiittelevät toisaalta sitä, että kotona on lähtökohtaisesti opetettu, että ”raha ei kasva puussa”. Miltei kaikkien nuorten lapsuudenkodissa on koettu jossain elämänvaiheessa työttömyyttä. Niinpä nuorten on ollut tavallaan helppoa omaksua elämäntyyli, jossa rahaa ei ole tuhlettavaksi. Kun jotain täytyy hankkia, tuotteen hinta-laatu-suhdetta punnitaan tarkkaan, jotta tuote kestää käytössä mahdollisimman kauan.

”Täytyy varmaan kiittää äitiä, me ollaan aina oltu niin persaukista porukkaa, ettei oo ikinä oppinu siihen, et sais kaikkee mitä haluaa.”

Muutoin kokemukset omien vanhempien työttömyydestä eivät nuorten mielestä ole auttaneet omassa elämäntilanteessa.

Jos nuorilla sattuu olemaan muutama ylimääräinen euro, he käyttävät ne usein lottoamiseen (tai kenoon) siinä toivossa, että voittaisivat vähän enemmän rahaa. Raha on nuorten mielessä tavalla tai toisella koko ajan.

”Silloin joskus kun ei ollu vielä vastuussa kaikesta mitä ite tekee tai joutunu maksamaan kaikkee tai huolehtiin ite kaikesta, niin silloin oli paljon helpompaa, ei tarvinnut miettiä sitä. Nykyään kun joudut miettimään, niin ehkä tulee mietittyä vähän liikaakin. Mut et sen on niinku huomannu, et oikeesti mitään et pysty tekemään ilman rahaa, hyvä jos pystyt lähtemään kävelylle ilman rahaa.”

Nuoret ihmettelevät, että työttömät eivät saa bussimatkoista minkäänlaista alennusta. Esimerkiksi muualta Lahteen muuttaneen nuoren edestakainen bussimatka kotikonnuilleen saattaa nielaista kerralla jopa 40 prosenttia hänen kuukausituloistaan, näin ollen hän pääsee käymään vanhempiensa ja vanhojen ystäviensä luona paljon harvemmin kuin haluaisi. Niin ikään Lahden seutuliikenteen hintoja nuoret pitävät kalliina.

3.3 Tulevaisuus eli ”keksis vaan, mihkä kouluun lähtee”

Kolmella haastatelluista nuorista ei ollut koulutusta, mutta kaikilla on halua kouluttautua jatkossa. Työharjoittelu on osalle selkiyttänyt sitä, mitä haluaa ruveta opiskelemaan. Opiskelulta toivotaan, että se painottuisi käytännön tekemiseen.

”Mä en jaksais taas sitä, että kirjoitellaan vaan, et mä haluan tehdä.”

Oppisopimuskoulutus nähdään mielekkäänä vaihtoehtona, mutta toisaalta nuoret epäilevät, että haluaako tai voiko kukaan ”tällaisena aikana” ottaa oppisopimuskoulutukseen.

Jo kouluttautuneiden nuorten huolenaiheena on mm. se ristiriita, että toisaalta haluaisi töihin, mutta toisaalta töihin meno jännittää:

”Mitä enemmän aikaa kuluu, sitä vaikeammalta se tuntuu, tai siis jännittää. Et ensinnäkin se, miten pärjää siinä sosiaalisessa ilmapiirissä, mut sitte myös se ihan konkreettisesti, että muistaako enää niitä ohjelmia tai käyttöjärjestelmää.”

Nuorten asenne on kaikkiaan työmyönteinen, työn koetaan antavan sisältöä elämään. Moni on työharjoittelujaksonsa aikana oppinut nauttimaan työnteosta.

Huomion arvoista on, että monella nuorilla on jäänyt kokemistaan työhaastattelutilanteista selvästi melko negatiivinen kuva, tilanteet mielletään kuulustelunomaisiksi ja ahdistaviksi. Nuorten mielestä työnantajat hakevat valioyksilöitä ja jos työtä haluaa, pitää ”olla silmät kirkkaina ja hymyssä suin ja mennä niitten sääntöjen mukaan.”

Nuoria mietityttää myös se, miten paljon työnantajat arvostavat TE-toimiston järjestämiä harjoitteluita. Eräs nuorista on myös kokenut, että kaverit ovat vähätelleet ja naureskelleet hänen harjoittelulleen.

Nuoret ovat huolissaan siitä, mitä tapahtuu työharjoittelun jälkeen, tippuvatko he niin sanotusti tyhjän päälle.

”Et jotenkin sitä mä toivoisin, että siihen vois keksiä jotakin sen työharjoittelun jälkeen, että miten tavallaan se siirtymä ois eteenpäin eikä taaksepäin.”

Suurimpina työllistymisen esteinä nuoret näkevät laman, työkokemuksen puutteen ja ”oman itsensä”. Kaikkiaan nuorilla tuntuu kuitenkin riittävän uskoa siihen, että asiat järjestyvät, etenkin jos lama alkaa loppua.

Nuorten työttömien elämämpiiri on melko suppea, koska heikko toimeentulo rajoittaa niin elämämpiirin toiminnallista, sosiaalista kuin fyysistäkin ulottuvuutta. Nuorilla ei ole varaa harrastaa, mikä osaltaan rajaa sosiaalista elämämpiiriä. Lisäksi valtaosa sosiaalisesta kanssakäymisestä tapahtuu virtuaalisesti, kun nuorten vanhat ystävät asuvat eri paikkakunnalla (mahdollisesti eri puolella Suomea) ja uusia siteitä ei ole helppo muodostaa. Syrjäytymisriski on ilmeinen.

Työttömillä nuorilla ei näyttäisi olevan kovin kiinteää suhdetta elin- ja asuinympäristöönsä; vanhempiensa luona asuvat haluaisivat mahdollisimman pian muuttaa omilleen, ja omillaan asuville ei ole välttämättä muotoutunut vielä erityistä suhdetta asuinympäristöönsä, koska elämä keskittyy pitkälti oman asunnon seinien sisälle. Nuoret saattavat jopa tuntea olevansa ikään kuin vankina omassa kodissaan, koska ”ei ole varaa lähteä minnekään”.

4 Perheelliset, 30–45-vuotiaat työttömät

- n. 30–45-vuotiaita
- viisi naista (tarkemmin liitteessä 2)
- Haastatteluajankohtana joko Takataskussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa
- neljällä jokin ammattitutkinto
- kolmella työrajoitteita (astma, allergia, ahdistus)
- kolmella aikuisiän kynnyksellä olevat lapset, kaksi pienten lasten yksinhuoltajaa

4.1 Arki eli ”Vapaa-aika menee lasten kanssa touhutessa”

Perheellisillä työttömillä ei vapaa-ajan ongelmia juurikaan ole: Pienten lasten vanhemmilla vapaa-aika kuluu lasten kanssa touhutessa, isompien lasten vanhemmilla jää aikaa omillekin harrastuksille, kuten liikunnalle, käsitöille, koirien hoitamiselle ja vapaaehtoistyölle. Kodinhoito kuuluu kaikkien arkeen. Yhdellä haastateltavista on jo lapsenlapsikin, jota hän hoitaa useasti vapaa-aikanaan. Monet perheelliset korostavat ystävien muodostaman sosiaalisen yhteisön tärkeyttä:

”Mulla on kans sitte ystäviä, joilla on pieniä lapsia, niin ne on sitten kotona ja sit on näitä muita työttömiä, jostain syystä työttömiä tuttavina, niin kyl mä nään niitä, ja mulla on siis paljon ystäviä, keitä mä tapaan.”

” Sehän on hirveen tärkeätä, ainakin mulle, et jos ei oo se työpaikka niin sitten on joku muu yhteisö.”

Perheelliset ovat sitä mieltä, että oma työttömyys on ollut lasten kannalta pääasiassa myönteinen asia.

”...ei mun mielestä ainakaan mun lapset ollu moksiskaan oonko mä töissä vai kotona. Et ei mun mielestä niihin niinku vaikuta.”

”Jos ei muuta, niin jää aikaa ainakin lapsille”

Pääasiassa haastateltavat ovat saaneet työttömänä ollessaan ymmärrystä ja tukea osakseen perheeltään ja läheisiltään. Joidenkin asenteissa olisi kuitenkin parantamisen varaa.

”Mulla on kolme nuorempaa veljee ja ne on kaikki hyvissä ammateissa eikä oo koskaan ollu työttöminä ja niil on niitten emännät ja muuta, niin sitten vähän tuntuu välillä, et oot kuin toisen luokan kansalainen, et kun esimerkiks oot työttömänä, et ihan kuin se ois niinku itestään, et oot niin laiska, ettet viitsi tehdä. Ja nytkin kun oot töissä, niin ihan kuin oisit vähä leikitöissä, kun sä saat vaan sen 8 euroa, kun et saa hyvää palkkaa, et mä oon ainakin ite kokenu sen niinku, et monesti katotaan työttömiä ihmisiä, pidetään vähän niinku alempiarvoisina, et se on kyl aika yleistä.”

”Mut sit naapurin mies toi sen aika suoraankin, et se rupes miettiin niinku, että eksä vois hakee sinne ja sinne ja sinne, se rupes niinku luetteleen mulle paikkoja. Et se jotenkin, et sieltä niinku välistä tuli, et hei, et sä et niinku oikeesti oo mitään, vaikka sulla on perhe. Et kun äidillähän on aina työtä kotona, on yks lapsi tai kymmenen, niin mä sanon, et sitä työtä riittää, kodinhoidossa ja kaikessa ja muuta... Mut et sieltä niinku tuli jotenkin tää naapurin miehen kommentti, niin sehän oli ihan selvä viesti, et sä et oikeesti oo niinku mitään.”

Haastateltavat ihmettelevät sitä, että aika ajoin julkisuudessa leimahtaa kiivas keskustelu subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta, jolloin työttömät joutuvat ensimmäisten joukossa tulilinjalle. Haastateltavien mielestä lapsen laittaminen päivähoitoon on oikeutettua sekä lapsen että vanhemman edun kannalta. Työnhaku vie aikaa ja energiaa, joten on hyvä, että vanhemmalla on mahdollisuus keskittyä pelkästään siihen ainakin muutamana päivänä viikossa tai vaikkapa osaaikaisesti.

”Ei se lapsen laittaminen päivähoitoon tarkoita sitä, että mä sen neljä tuntia makaan kotona”

4.2 Toimeentulo eli ”Paljosta pitää luopua”

Perheellisten työttömien tulot ovat niukat, mutta toimeentuloa helpottaa, jos on puoliso, joka on työelämässä. Lisäksi säästämisen ja niukasti elämisen taito on kehittynyt työttömyysjaksojen aikana. Kaikki ylimääräinen raha pyritään ”laittamaan talteen” siltä varalta, että vastaan tulee yllätyksiä.

”Onneks on miehellä sen verran tuloja ollu, että on pärjätty. Sit mä pystyn tavallaan työttömänä ollessa säästään niin monesta asiasta, että ruokamenoihin menee ihan eri tavalla rahaa kun on kotona. Ite tekemällä paljon, säästän.”

Toisaalta puolisoidensa tulojen varassa elävillä on kapinahenkeäkin - eräs haastateltavista kritisoi tukien tuloarvoja ja ihmettelee, ”miksi aviomies velvoitetaan elättämään vaimonsa, onhan jokainen oma yksilönsä”.

Yksinhuoltajaäidit eivät halua tinkiä lastensa harrastusmahdollisuuksista, mutta joutuvat sen sijaan tinkimään monesta muusta asiasta.

”Kyllä työmarkkinatuella pärjää mutta paljon pitää luopua, vaatteet ostetaan kirpputorilta, ei pahemmin matkustella lomareissuilla, syödään epäterveellisesti kun kaikki terveellinen on kalliimpaa. Sillä rahalla maksetaan laskut, ruuat ja muut pakolliset menot, niin ei siitä mihkään ylellisyyksiin jää rahaa. Kotona olla möllötetään, kun ei ole varaa matkustella, et aika ankeata on.”

Eräs haastateltava asuu kaksistaan täysi-ikäisen poikansa kanssa. Hän ei saa pojastaan enää mitään tukia, mutta nuori mies toki syö ja kuluttaa. Haastateltava myöntää, ettei tulisi toimeen ilman vanhempiensa apua.

”Et sit mun vanhemmat auttaa, et ne on suht koht varakkaita. Ne paljon auttaa meitä. Et ei varmaan muuten, ei sillä rahalla pystyis kaks ihmistä elämään, jollain 400 eurolla.”

Toimeentulon kannalta ei ole aina itsestään selvää, mennäkö työharjoitteluun vai tukityöhön. Tai onko ylipäättäen kannustinta tehdä yhtään mitään. Haastateltavien mielestä järjestelmän pitäisi ehdottomasti toimia niin, että työnteosta jää enemmän rahaa käteen kuin kotona olemisesta.

”Ja sitten niinku nää tukityöllistämispaiikat, mihin mä nytkin pääsisin vuodeks, mä saan sit asumistukee, niin mä laskin, että se on ihan sama, et oonko mä tuolla sen 8 euroa päivä [harjoittelussa] vai oonko mä työllistettynä, niin mun tulot ei muutu mikskään.”

”Tosi paljon meillä on ihmisiä, kel on työrajoite joku, niin sitä suuremmalla syyllä, haluais tehdä töitä, mut sit mikä se kannustin on, jos edes raha ei... et sul pitää itellä, sun pitää löytää joku semmonen niin suuri motivaatio, tai sit se oma juttu, et tota mä haluan, se kauhee hinku, mut kun sä tarvit sitä rahaa, et sä et elä jos et sä saa sitä rahaa, niin joteskin se on kyllä...”

4.3 Tulevaisuus eli ”Se ois just se pointti, et sais ittensä siihen kuntoon, että pystyis aloittamaan työt”

Perheellisten kouluttautumishalu vaihtelee riippuen elämäntilanteesta ja toimeentulosta. Kolme haastateltavista harkitsee kouluttautumista: heitä yhdistää se, että kaikilla on selkeä näkemys siitä, millä alalla he haluaisivat tulevaisuudessa työskennellä. Heidän tapauksessaan kouluttautumishalukkuuteen vaikuttanee myös joko vähäinen työkokemus tai terveydentilasta johtuva työrajoite, joka on pakottanut miettimään alanvaihtoa.

Toisaalta esimerkiksi työttömällä yksinhuoltajaäidillä ei välttämättä ole taloudellisesti varaa lähteä opiskelemaan, vaikka kiinnostusta olisi. Kaikkia opiskelu ei houkuttele muutenkaan:

”Mua ei hirveesti enää mikään koulunpenkki kiinnosta.”

Tukityöllistämisen- ja työharjoittelujärjestelmä kritisoidaan jatkuvuuden puutteesta. Erityisesti harmittaa se, että juuri kun on oppinut tuntemaan työpaikkansa ihmiset ja tavat, joutuu lähtemään pois ja uusi työllistetty tai harjoittelija tulee tilalle, vaikka se ei aina ole työttömän eikä työyhteisön etu.

”Se oli just kans, et siinä saat olla vuoden ja sit just kun opit kaikki tuntemaan ja kaikki talon tavat ja kaikki, niin sit pois ja taas uus tilalle.”

Haastateltavat ovat törmänneet myös tilanteisiin, joissa yritystä pyöritetään täysin harjoittelijavoimin, mikä on eettisesti arveluttavaa:

”Sit työvoimatoimistossa on hirveesti työpaikkoja, joka alalle löytyy, kaikki on työharjoittelupaikkanimikkeellä, et sä saat 8 euroa päivä, niin työnantajat on oppinu siihen, että ne saa sitä työvoimaa, et se ei maksa niille niinku mitään.”

Yksi haastateltavista on tehnyt useamman vuoden ajan pätkätöitä hoitoalalla, ollut välillä töissä ja välillä työttömänä. Hän kokee turhauttavana sen, että koskaan ei voi tietää, milloin puhelin soi ja kutsu töihin tulee. Hän joutuu useasti eri toimipisteeseen, joissa pitää tutustua uusiin ihmisiin ja uusiin työtapoihin.

”...sitä ei varmaan voi sellanen, kellä on se vakipaikka ollu ikuisuudet, niin tajuta miten raskasta se on se työ, kun mä meen aina uuteen ryhmään, opettelen ne lapset, aikuiset, työtavat, just sen ryhmän, ja eri päiväkodit, ja hyppelen ryhmästä toiseen, niin mä en oo ikinä kokenut sitä mun ammattia semmosena, niinkun se parhaimmillaan on. Et se on aika raskasta aina mennä.”

Isompien lasten vanhemmat kantavat huolta nuoristaan ja heidän tulevaisuudestaan. Yksi haastatelluista pohtii sitä, onko hänen lapsillaan motivaatiota kouluttautua, kun nämä ovat omin silmin nähneet, ettei kouluttautuneenkaan ole aina helppoa saada töitä.

”Et milläs niille sit selittää, et kun te paljon luette, niin saatte sitten sen työpaikan. Mut et näkeehän ne, et se ei oo niin helppoa.”

Kolmella haastateltavalla työllistymisen suurimmat esteet liittyvät fyysisiin tai henkisiin työrajoitteisiin. Yhdellä haastateltavista työllistymistä vaikeuttavat erityislapsen asettamat haasteet: lapsi ei osaa vielä lähteä itsenäisesti kouluun (pitää herättää, antaa lääkkeitä etc.), joten yksinhuoltajaäiti ei pysty ottamaan vastaan varhain aamulla alkavaa työtä, mikä rajaa esimerkiksi tehdastyön pois mahdollisten työpaikkojen listalta.

Perheellisten työttömien elämänpiiri on erittäin vaihteleva elämäntilanteesta riippuen. Yksin lastensa kanssa asuvilla toimeentulo on heikko ja se luonnollisesti rajoittaa elämänpiirin ulottuvuuksia. Osa on vahvasti kiinnittynyt asuinympäristöönsä (on esim. syntyperäinen lahtelainen) ja tätä kautta elämänpiirin eri ulottuvuudet saattavat olla melko laajoja, erityisesti ystävyysuhteet ja ympäröivä luonto ulkoilumahdollisuuksineen ovat merkittävässä roolissa. Toisaalta jos tukiverkostoa ei ole, on esimerkiksi yksinhuoltajan elämänpiiri hyvin suppea.

Puolisonsa kanssa elävien työttömien elämänpiiri näyttäisi olevan kaikilta ulottuvuuksiltaan melko laaja. Vaikka toimeentulo on niukkaa, työssä olevan puolison tulot helpottavat arkea. Ystävät ja harrastukset ovat tärkeitä.

5 Yli 50-vuotiaat työttömät

- 50-55-vuotiaita
- yksi mies, kolme naista (*tarkemmin liitteessä 2*)
- Haastatteluajankohtana tukityössä tai työharjoittelussa Takataskussa
- kaikilla jokin ammattitutkinto
- kahdella työrajoitteita (nivelrikko tms.)
- Kaksi asuu puolison kanssa, kaksi yksinään Lahden lähiöissä

5.1 Arki eli ”Kyllähän se työ on ihmiselle tärkeä”

Yli 50-vuotiaiden haastateltavien arki täyttyy monitoimikeskus Takataskussa tehtävän työn ohella kotiaskareista ja harrastuksista. Harrastukset pitävät sisällään liikuntaa (mm. pyöräilyä, luonnossa liikkumista, jumppaa, hiihtämistä), kalastusta, karaokea, kielten opiskelua, teatteria. Kaikkien haastateltavien asuinympäristöissä on hyvät ulkoilumahdollisuudet.

Työttömyysjaksojen aikana haastateltavat ovat harrastaneet enemmänkin, koska siihen on ollut enemmän aikaa. Toisaalta vapaa-ajan ongelmiaakin on, etenkin yksin asuvilla työttömillä:

”Sit kun lähtee töistä, niin mitähän mä nyt tekisin, kun toi työpäiväkin loppui, alko se tylsyys.”

Perheen ja ystävien merkitys onkin suuri. Yli 50-vuotiaiden ystäväpiiri ei ole välttämättä työhön sidonnainen, joten työttömyys ei juurikaan kavenna sosiaalista elämänpiiriä. Miltei kaikilla haastateltavilla on jo lapsenlapsia, mikä tuo uutta sisältöä elämään. Toisaalta yksin asuvan työttömän elämä ajautuu helposti väärille urille, alkoholi voi viedä mennessään.

Työ koetaan tärkeäksi: se rytmittää päivää ja kohentaa myös mielialaa, kun työn kautta tulee sosiaalista kanssakäymistä. Kun on pitkään työttömänä, kynnys kotoa lähtemiseen tulee korkeaksi, mikä lisää syrjäytymisen riskiä etenkin yksin asuvilla.

5.2 Toimeentulo eli ”On aika hassua, että työhaluiset ihmiset pistetään niin ahtaalle”

Haastateltavista kolme oli tukityöllistettynä ja yksi päivärahalla haastatteluajankohtana. Toimeentuloon näyttäisi vaikuttavan olennaisesti se seikka, asuuko yksin vai puolison kanssa.

Avoliitossa eläville puolison työssäolo takaa kohtuullisen toimeentulon, toisaalta voi olla henkisesti tiukka paikka totutella siihen, että on riippuvainen puolison palkasta.

Työttömänä ollessaan yksin elävät ovat joutuneet asioimaan sosiaalitoimistossa toimeentulotukiasioissa. Yhden haastateltavan tilanne on erityisen heikko sen takia, että ulosotto on vienyt tililtä ison osan ja lääkemenoihin kuitenkin tarvitsee rahaa.

”Minun mielestä se on aika hassua kyllä, että semmoset ihmiset ketkä nyt vielä haluais töitä tehdä, niin sitten ne pistetään niin ahtaalle. Esimerkiksi silloin kun mä olin Lahden seudun työttömissä, niin silloin ulosottaja totes, että ei tämmösistä rahoista voi enää ottaa mitään. Nyt mä kävin siellä ulosottovirastossa, niin nyt ne kattoo siitä bruttopalkasta. Silloin ne katto siitä netosta, nyt ne kattoo bruttopalkasta. Musta se on väärin.”

Haastateltavia mietityttää, että kannattaako työnteko (harjoittelu tms.) jos toimeentulotukena saisi jotakuinkin saman summan.

”Must tuntuu tosi pahalta ja karulta todellisuudelta, että ihminen joutuu miettimään, että mitä järkee on tehdä töitä, et viedään niinku niin tiukalle, et mitään semmosta varsinaista hyötyä ei oo muuta kun se työn ilo ja se päivärytmi, mutta et siis se tuntuu todella vääryydeltä. Et kyl jotenkin pitäis yhteiskunnan tukea työtä ja työssä käymistä ja työn tekemistä, sillä tavalla, et se oikeesti myöskin ihmisiä kannattais taloudellisesti.”

5.3 Tulevaisuus eli ”Ei tässä iässä enää kuulkaas”

Yli 50-vuotiaat kokevat, että itse pitää olla tosi aktiivinen, jos haluaa töitä. He arvelevat, että ikä saattaa vaikeuttaa työn saamista, mutta toisaalta kokevat, että heillä olisi paljon annettavaa, elämän- ja työkokemusta on kertynyt niin paljon.

”Tosi paljon oon kyllä laittanu hakemuksia eri paikkoihin, just tos viime kevään yritin päiväkoteihinkin hakee, mut siellä on yli 40:ää hakijaa, että ei ollu mitään mahiksii. Ja varmaan sitte vielä nuorempia kaiken lisäksi.”

”Mulla on viis vuotta tuntunu siltä, että mä oon liian vanha, että enää ei saa töitä”

Haastateltavien mielestä on turhauttavaa nähdä paljon vaivaa hakemusten eteen, ja aina tulee ilmoitus, että ”kiitos mielenkiinnostanne, valitettavasti sinua ei nyt valita.”

Monilla yli 50-vuotiailla on toisaalta työrajoitteita, jotka edellyttäisivät ns. kevyempien töiden saamista. Tämä tuo omat haasteensa työllistymiselle. Lisäksi haastateltavat näkevät, että työelämä ja työn vaatimukset ovat kiristyneet ja kiristyvät koko ajan.

”Enemmän pitää tehdä ja moniammattitaitoinen pitää olla.”

Yksi haastateltavista pitää erittäin epätodennäköisenä, että töitä löytyy, muut ovat optimistisempia. Kouluttautumista mieltii vakavissaan vain yksi haastateltavista.

Yli 50-vuotiaiden suurimmat esteet työllistymiselle näyttäisivät olevan fyysiset työrajoitteet sekä kova kilpailu työpaikoista.

Yli 50-vuotiaiden työttömien elämänpiirin laajuus vaihtelee, samoin kuin perheellisten, osin sen mukaan asuuko yksin vai puolison kanssa. Yksin asuvien toimeentulo on jossain määrin heikompi ja ystäväpiiri suppeampi kuin puolisonsa kanssa asuvilla. Toisaalta yli 50-vuotiaiden ystäväpiirit ovat muotoutuneet vuosien saatossa, eivätkä ole välttämättä riippuvaisia työyhteisöstä. Lisäksi kaikilla haastateltavilla on harrastuksia.

On kuitenkin huomattava, että yksin asuvien harrastukset ovat enimmäkseen edullista ”yksin tekemistä”, kuten luonnossa liikkumista. Puolisonsa kanssa asuvat puolestaan harrastavat enemmän ryhmissä. Aineisto on pieni, mutta voitaneen ajatella, että yksin asuvien sosiaalinen ja toiminnallinen elämänpiiri on jossain määrin suppeampi kuin puolisonsa kanssa asuvien. Tässä ikäluokassa oman mausteensa elämänpiiriin on monelle tuonut lapsenlapsen syntymä.

6 Palvelut työttömien näkökulmasta

6.1 TE-toimisto

Riippumatta haastateltavan iästä, TE-toimisto ei saa mitenkään mairittelevia arvioita. Osa kokee saaneensa ”ihan hyvin tukea”, mutta kyseessä ovat joko poikkeuksellisen aktiivinen henkilö tai nuori, jolla on ollut asioimisapunaan joku tukihenkilö (esim. sosiaalitoimiston virkailija).

”... et tää on se mun kokemus, et mä oon saanu apua, mut kyl se on vaatinut aktiivisuutta. Se on ehkä vähän turhan kova vaade kuitenkin.”

Kahdella yli 50-vuotiaalla haastateltavalla on nivelrikkoa ja -kulumaa, mikä aiheuttaa työrajoitteita. Molemmilla olisi kuitenkin työhaluja ja toiveissa kevyt työ. Yhtälö ei ole kuitenkaan helppo.

”Mun mielestä tuolta työvoimatoimistosta ei saa yhtään mitään... Ei siellä oo mitään kevyempiä töitä, kun ei siellä oo oikeestaan mitään töitä”

Työrajoitteen kanssa elävä työnhakija kokee tarvitsevansa erityistä tukea TE-toimistolta, mutta sitä on haastateltavien kokemusten mukaan vaikea saada.

”...varsinkin kun tuli työrajoitteita, niin mä olisin siellä vähän enemmän kaivannut, et olis jotenkin yhdessä mietitty, et mitä mä voisin tehdä, mut ei sieltä tullu minkään näköistä apua, et ite piti funtsia ja hakee kaikki linkit.”

”Työkkärissä” ei haastateltavien mielestä osata ohjata työnhakijoita oikeanlaisille kursseille, sellaisille, mistä oman ammatin ja työllistymisen kannalta olisi hyötyä. Useat haastateltavat olivat sitä mieltä, että TE-toimistossa halutaan vain ”siivota tilastoja” sijoittamalla ihmisiä kursseille ja harjoitteluihin. Lisäksi erityisesti lyhytkursseilla ilmapiiri on huono, koska osanottajat on pakotettu niihin.

”No riippuu vähän mitä on, mut sitte sellasii hirveesti ollu, et mihin niinku pakotettu, niit parin viikon semmosii, miten haetaan töitä suunnilleen, mitkä on ihan yhtä tyhjän kanssa. Kävin pari vuotta sitten, se kesti kolme viikkoa, se oli joku tällanen justiin, et haetaan töitä, niin meitä oli 15 siellä, niin yks ainoa oli, joka oli hakenut sinne, et kaikki oli niinku pakotettu sinne. Ne oli sellasii ihan yhtä tyhjän kanssa.”

”Et se tuntuu, et ne ei halua auttaa vaan ne kattoo, et vähän noi meidän tilastot näyttää rumilta, siivotaan niitä pikkusen ja tällai. Et tehän ette oo enää työttömiä, te ootte työharjoittelussa tossa.”

Monet haastateltavat katsovat, että TE-toimistossa pitäisi ottaa paremmin huomioon työttömän yksilöllinen elämäntilanne.

6.2 Lyhty

TE-toimiston arvostelun vastapainoksi työvoiman palvelukeskus Lyhty (ks. tarkemmin liite 1) saa osakseen ylistystä. Lyhdyn asiakkaina olleet haastateltavat kokevat, että Lyhdyssä paneudutaan asiakkaan kokonaistilanteeseen aina terveydentilaa myöten.

”Ja sit sinne [Lyhtyyn] kun mä menin, niin siellä oli heti, että haluaako terveydenhoitajalle ajan ja haluaako käydä, et vaikkei oo mitään vikaa, niin haluaako ite, et otetaan verensokereita tai kolesterolia tai verenpainetta, et siellä on niinku vähän silleen paneudutaan niinku ihmiseen.”

Lyhdystä ollaan aktiivisesti yhteydessä asiakkaaseen päin ja jos asiakas ei itse syystä tai toisesta ole kykenevä tai halukas hankkimaan työpaikkaa, Lyhty hoitaa senkin. Haastateltavien mielestä Lyhdyssä ollaan asiakkaan puolella.

”kun pääsin sinne, niin johan rupes homma pelittämään”

Kaksi haastateltavaa on päässyt Lyhdyn kautta kuntouttavaan työtoimintaan ja kehuu järjestelmää ”ehdottoman hyväksi”. Kun työllistymisen esteenä on esimerkiksi ahdistuneisuus, henkinen työrajoite, on tärkeää, että on olemassa matalan kynnyksen väylä, jonka kautta työelämään on mahdollista päästä kiinni.

”Kuntouttava työtoiminta on ihan ehdottoman hyvä, että tässäkin on tarkoituksena se, että niitä päiviä ruvetaan lisäämään oman voinnin mukaan, mut totta kai jännittää, että kun vuoden jälkeen menee työkkäriin, niin kai ne ajattelee, et ai sä ootkin terve, nyt laitetaan sut tonne ja tonne”

6.3 Sosiaalitoimisto

Sosiaalitoimistosta annettu palaute on enimmäkseen neutraalia. Erityisesti yli 50-vuotiaat sosiaalitoimiston kanssa asioineet työttömät kiittelevät, että heitä on aina kohdeltu ystävällisesti. Byrokratia ei tosin aina miellytä:

”Ja sit toikin musta on huvittavaa, kun sinne soskuun pitää olla ne kolmen kuukauden tiliotteet, niin sitte kun ne on just ollu siellä, niin taas pyydetään niitä samoja tiliotteita, mitkä siellä on jo kerran pyöriny. Et se on vaan sellasta hirveetä paperijuttuu.”

Nuoret ovat kriittisempiä. Osalla nuorista on sosiaalitoimistossa asioinnista jäänyt sellainen tunne, että heitä pompotellaan eivätkä he pysty puolustamaan itseään. Asiat ovat nytkähtäneet eteenpäin vasta, kun isä tai puoliso ovat menneet käymään ja ottaneet käsittelyssä olevaan asiaan kantaa varsin koväänisesti.

”viimeks mä menin fajjan kaa, kun se ei ole kovin ystävällisen näköinen, niin me mentiin sinne toimistoon, niin fajja puhu sen [sosiaalitoimiston virkailijan] kaa epämiellyttävällä äänellä, mut ei siinä ollu mitään riitaa eikä kiroluu, mut silleen niinku suoraa asiaa, niin sit se heti siinä alussa, kun mä tulin fajjan kaa, niin se sano tälleen et, no ei sun ois tarvinnu tänne kuitenkaan vanhempia tuoda. Mut sainpahan ainakin heti, ei enää tarvinnu papereita tuoda sinne.”

Nuorilla on myös positiivisia kokemuksia sosiaalitoimistossa asioinnista. Hyvän sosiaalityöntekijän kanssa asiat hoituvat vaikkapa siten, että nuori voi jättää työntekijälleen soittopyynnön ja saa tarvitsemaansa neuvontaa. Tosin välillä sosiaalityöntekijä on saattanut nuoren mielestä ylittää oman työnsä rajaa liikaa nuoren elämän puolelle.

”Mun soskutätsky oli vähän sellanen, et aluksi se oli tosi mukava ja sellain et tuli toimeen ku oli tarvis, ja sit jossain vaiheessa kävi niin, et se yritti vähän ylittää sen omaa työn rajaa sinne mun elämän puolelle liikaa, niin sit mä niinku sanoin ihan vaan kovan sanan vastaan ja ilmaisin mielipiteeni asiasta ja sit sen jälkeen oikeestaan meidän välit on parantunut sillee, et pystytään luottaan toisiimme ja tiedetään suurin piirtein silleen mitä kumpikin haluaa.”

6.4 Kela

Kansaneläkelaitoksessa asiointi kirvoittaa kommentteja lähinnä nuorilta työttömiltä. Osa nuorista harmittaa se, että Kelassa joutuu aina odottamaan niin kauan.

Lisäksi Kelan ”kieli” hankaloittaa asiointia. Dynamon nuoret kiittelevät yksilövalmentajaansa siitä, että tämä ”puhuu Kelaa”, apua on saatavilla sitä kautta. Mutta suurin osa nuorista joutuu selviytymään Kelan tukiviidakosta ilman tulkkia. Vaillinaisten hakemusten takia päätökset saattavat viivästyä viikkoja.

”Ja sitte vielä se, että jos ne sanoo, että ’onko tässä nyt kaikki hakemukset – on, on, tässä on kaikki hakemukset, kaikki liitteet – onko siinä nyt varmasti kaikki liitteet – on, on, siinä on kaikki liitteet’. Menee pari viikkoa : ’sulta puuttuu tää ja tää ja tää liite, sen takia me ei olla voitu tehdä sulle päätöstä’.”

6.5 Dynamo, Akseli, Horisontti

Dynamoon, Akseliin tai Horisonttiin (ks. tarkemmin liite 1) pääsy tuntuu olleen nuorille onnenpotku. Työharjoittelu ja sen mukanaan tuoma säännöllinen elämänrytmi ovat antaneet ryhtiä ja piristystä nuorten arkeen.

”Se, että mä pääsin aloittaan tuolla, et kaikkea verhoiluhommaa, nyt siellä on askartelua ja kaiken maailman saippuakurssia ja muuta, niin se on ollut piristysruiske, että oikeasti pääsee tekemään jotain.”

Nuorten mielestä on tärkeää, että työpajatoiminnan kautta on mahdollista saada työkokemusta ja ylipäänsä päästä kokeilemaan, miltä työnteko tuntuu. Työpajojen merkitys korostuu erityisesti laman aikana, kun työsaantimahdollisuudet vapailla työmarkkinoilla ovat erityisen heikot.

”Mullahan oli tää Dynamoon lähtö, et katoin, että työtilanteet on niin huonot ja ei oo sillee kans niinku koulutusta oikeastaan mihinkään ja vielä kun on lama, niin parempi hakea vähän kokemusta rakennusalasta.”

”No tällaset justiinsa, tällaset pajat niinku Dynamo ja Teräs-Akselit ja nää muut, niin ne ainakin saa varmaan ammattikoulun jälkeen ainakin laman aikana näytettyä, et miltä töissä tuntuu olla.”

Erityisesti Dynamon nuoret ylistävät työyhteisöään. He kuvaavat Dynamossa viettämäänsä ajanjaksoa ”parhaaksi ajaksi elämässään”, koska siellä on ystäviä ja henkilökunta puuttuu mahdollisiin ongelmiin saman tien ja auttaa ja tukee nuoria. Nuorten odotetaan tekevän tietyt tehtävät täsmällisesti, mutta ilmapiiri on rento ja nuoret ovat kokeneet, että töitä on ”oikeesti kiva tehdä”.

”Jos on tosiaan just siihen mennessä menny alaspäin, niin Dynamon aikana se nous tosi paljon.”

6.6 Takatasku

Haastateltavista peräti kuusi oli haastatteluajankohtana joko tukityössä tai työharjoittelussa monitoimikeskus Takataskussa (ks. tarkemmin liite 1). Takatasku kirvoittikin paljon keskustelua.

Takataskua pidetään hyvänä työpaikkana, jossa yhteishenki on ”loistava” ja työntekijät otetaan vastaan sellaisina kuin he ovat, heikkouksineen ja vahvuuksineen. Takataskussa työskennelleet kiittelevät erityisesti sitä, että Takataskun jakson aikana on halutessaan pystynyt tunnustelemaan ja tutustumaan monenlaisiin asioihin ja työnkuva voi olla hyvinkin laaja riippuen omista kiinnostuksen kohteista. Takataskua voisi kuvata myös eräänlaisena ”ponnahduslautana”, jonka kautta moni on itseluottamuksen lisääntymisen myötä löytänyt uuden suunnan elämälleen.

” Oon saanu monipuolisia työtehtäviä ja myöskin on kuultu sitä, mitä työntekijä itse on kiinnostunut tekemään ja siihen on aika hyvin mahdollisuudet ollu. Se on selkeyttänyt sitä omaa näkemystä, että mitkä ne omat rajat on ja mikä kiinnostaa eniten ja minkä tyyppiset asiat.”

”oma henkilökohtainen kokemus ja näkemys on, että moni on löytänyt aivan uuden suunnan, aika lyhyenkin jakson jälkeen, eli on saanu sen verran tukea ja itsetunto on lisääntynyt ja luottamus omiin mahdollisuuksiin ja kykyihin, lähteekin opiskelemaan, meillä on monia hyviä esimerkkejä siitä. Ja työllistynyt. Mut monta kertaa tää opiskelu on ollut yks kanava niinku eteenpäin. Mut se on jo niinku tosi iso asia ollu.”

Haastateltavia harmittaa, että Takataskun alkuperäinen idea, se että työttömille tarjotaan edullisia ryhmiä ja vertaistukea, on häviämässä. Haastateltavat kertovat sekä oman kokemuksensa että saamansa asiakaspalautteen perusteella, että Takataskussa ei ole nykyään työttömille tarjolla juuri mitään toimintaa, koska ”eläkeläiset ovat vallanneet koko paikan”.

”Mulla käy yks nainen tuolla Takataskussa, niin se sano mulle, että se toivois, et ei oo Lahdessa oikeen työttömille mitään paikkaa, et mis vois niinku mitään tehdä. Et sano, et tää Takataskukin, et se on vähän niinku eläkeläiset vallannu sen... Kaikki kurssitkin, mitä siellä on, niin ne on kaikki eläkeläisiä. Et siellä ei oo tavallaan työttömille ihmisille enää mitään. Ja sehän on varmaan 90 prosenttia on eläkeläisiä. Et se on muuttunut semmoseks.”

Takataskulaiset näkevät, että työttömille pitäisi olla samankaltainen paikka kuin Takatasku, josta he saisivat edullisia palveluita (terveydenhoitaja, lakimies, harrastusryhmät) ja vertaistukea.

6.7 Terveyspalvelut

Julkisia terveyspalveluja pidetään melko heikkoina, erityisesti työttömien näkökulmasta. Osa haastateltavista on kokenut, että asiakkaita odotutetaan puhelinlinjoilla ja vapaita lääkäriaikoja ei ole enää jäljellä, kun joku vihdoin vastaa. Yksityiselle lääkärille harvalla työttömällä on varaa mennä.

Haastateltavien kokemusten mukaan voi kulua vuosikausia ilman, että työttömät ovat minkään hoidon piirissä ja terveydentila vaatisi kuitenkin jatkuvaa seurantaa ja lääkitystä. Esimerkiksi Takataskun oman terveydenhoitajan tarve on konkreettisesti nähtävissä, hän on täystyöllistetty.

”Tämän tyyppisiä terveydenhoitajia pitäisi olla enemmän, jo pelkkä neuvontakin havahduttaa ihmiset pitämään itsestään huolta ja he tulevat mittauttamaan verenpainettaan ja verensokeriaan, ja saavat samalla tukea sekä ohjeita siitä, mihin heidän tulisi hakeutua.”

Perheelliset kritisoivat päivystystoimintaa siitä, että sairaan ja huonovointisen lapsen kanssa joutuu jonottamaan pahimmillaan tuntikausia.

”Sitä mä oon miettiny, et kun siellähän saattaa olla 2-3 lääkäriä, et minkä takia se yks ei vois ottaa niitä lapsia ensin, et jäähän siihen sitten 1 tai 2 muuhun”

7 Mitä kaupunkiyhteisö voisi tehdä?

7.1 Haasteita

Haastateltavat ovat yhtä mieltä siitä, että työttömien aktivointi on oma haasteensa.

”työttömän kohdalla se voi olla vielä se lähtemisen vaikeus, et jos on jo ehtiny vetäytyä ja jäädä syrjään, niin miten aktivoida tämmöset ihmiset.”

Niin ikään tiedottaminen on haasteellista; kaikki työttömät eivät varmastikaan tiedä, millaisia mahdollisuuksia heille on tarjolla. Palveluohjauksen kehittäminen lieneekin keskeisessä asemassa. Palvelujärjestelmässä asiakas tulisi nähdä yksilönä ja ohjata hänet kokonaistilanteensa vaatimien palvelujen piiriin. Tosiasiahan on, että esimerkiksi osa TE-toimiston asiakkaista saisi tarvitsemaansa apua pikemminkin sosiaalitoimen kautta.

Työntekoon kannustaminen taloudellisesti on toki yksi avainkysymyksistä. Haastatteluissa tuli selkeästi esiin se ristiriita, joka työttömillä tulee monesti vastaan, kun pitää punnita esimerkiksi, että kannattaako lähteä tukityöhön, jos vastineeksi muita tukia lakkautetaan. Saldo kun on tällaisissa tapauksissa usein +/- nolla. Haastateltavat toivovat, että tukityöllistettyjen palkat laitettaisiin ”kohdilleen”, jotta työhön meno olisi oikeasti kannattavaa. Työttömät toivovat joustoa myös ulosottoviranomaisilta, koska joidenkin toimeentulo on todella tiukoilla johtuen vanhojen saatavien ankarasta perinnästä.

”kenellä on ulosotossa, niin sitte olis sovittavissa, olis aina se sama summa, semmonen kohtuullinen summa, minkä pystyis maksaan jäämättä kuitenkaan ite pulaan, et jäis kuitenkin semmonen suht koht hyvä toimeentulo.”

Työttömän arkea voisi jossain määrin helpottaa palvelujen keskittämällä ja tiedonkulun koordinoinnilla. Haastateltavat toivovatkin, että ns. luukulta luukulle juokseminen vähentyisi. Kaikkein parasta luonnollisesti olisi, jos olisi vain yksi ihminen, jonka kanssa voisi hoitaa kaikki asiat.

”tää tiedonkulku on niinku se, että jostain palkanlaskennasta esimerkiks, jos nyt puhutaan työsuhdetta, et sieltä menis tiedot Kelaan, ja taas niinku kaikki oli jotenkin reaaliaikaista. Ja samoin työttömänä niinku sitten, jos on vaikka tää työttömyyskassa ja Kela ja TE-toimisto, et jotenki se tiedonkulku on kyllä must pullonkaula, et siellä voi yhdessä kohtaa pettää, niin sitte koko korttipakka sortuu, et siinä saa olla tosi tarkkana, että ne tiedot kulkee, ja onko ne oikein ja ajan tasalla.”

7.2 Millaisia palveluja?

Millaisia palveluja työttömät sitten kaipaavat? Haastateltavilta tuli iästä riippumatta samansuuntaista viestiä siitä, että ns. matalan kynnyksen paikkoja, erityisesti nuorille suunnattuja neuvonta- ja mielenterveyspalveluita tulisi olla enemmän. Haastateltavat ovat huolissaan myös

kodittomista ja vanhusten palveluista. Mielenkiintoista on, että haastateltavien vanhin ikäluokka on eniten huolissaan nimenomaan nuorten palveluista.

”siis kaiken kaikkiaan nuorten hyvinvointi työllistämispuolella, mutta myöskin nää mielenterveys ja tämmöset henkiset tekijät, niin ne on aika pienillä korjattavissa, kun ne ajoissa saadaan hoitoon, ja miten valtava säästö se on yhteiskunnalle, kun nuori ei syrjäydy, ei sairastu, tai sitten saadaan se nopeasti hoidettua ja palautettua se semmonen elämänhalu ja muu, niin kyl se tuntuu vaan pahalta ajatella, että tämmösestä säästetään”

Työpajat ja kuntouttava työtoiminta saavat varauksetonta kannatusta. Tällaisen toiminnan kautta niin nuoret kuin aikuisetkin työttömät saavat oman elämäntilanteensa huomioonottavaa tukea ja onnistumisen kokemuksia, mikä monen kohdalla on ehdoton edellytys sille, että he pystyvät siirtymään elämässään eteenpäin, avoimille työmarkkinoille tai opiskelujen pariin.

”Tämän [kuntouttavan työtoiminnan] voi aloittaa vaikka yhdellä päivällä viikossa, onhan se vaikeeta lähteä tekemään 8–9 tuntia päivää, jos oot ollu pitkään työttömänä, et tämmöstä enemmän, niin ihmiset pääsee kiinni siihen tekemiseen ja tiettyyn päivärytmiin”

Työpajojen ja nuorten mielenterveyspalvelujen osalta haastateltavat pitivät tärkeänä, että niiden toiminta vakinaistettaisiin, jotta sekä työntekijät että asiakkaat voisivat luottaa asiakassuhteiden ja tuen pysyvyyteen. Myös etsivää työtä toivotaan lisättävän.

”Ja sit tää etsivä toiminta myöskin, että semmonen niinku, et jos ei saada muuten tiedottamisella ihmisiä mukaan, niin jotenkin oikeesti aktiivisesti hakemalla haetaan ja kerrotaan ja tarjottais sitä, eikä vaan odoteta, et sit jos on jotain, et tuleeko ketään ja sit todetaan, et ei tää nyt ollukaan kiinnostavaa toimintaa, että lakkautetaan se.”

Takatasku työpaikkana toimii kokemusten perusteella monelle tukityöllistetyille niin ikään ponnahduslautana uuteen elämään. Toisaalta työttömiltä näyttäisi tätä nykyä puuttuvan sellainen paikka, jossa harrastaa edullisesti ja tavata vertaisiaan, Takatasku kun on profiloitunut enemmän ”eläkeläisten paikaksi”, eikä edullisia harrastusmahdollisuuksia juuri muuallakaan ole. Haastateltavien mielestä vastaavanlainen paikka tai palvelu tulisi suunnata myös työttömille.

”Mulle tulee heti samanlainen paikka kuin Takatasku ehdottomasti, siellä on aivan loistavaa, euron maksaa joku ryhmä tai ilmaisia on vaikka kuinka paljon, että tätä pitäis enemmän... nyt siellä on muutamia työttömiä, niin nehän tuntee itsensä aika orvoks siellä ikäihmisten joukossa, et meidän ryhmässä ainakin, tai mä saan niinku ohjaajana tosi paljon palautetta tästä... Et toista paikkaa tuskin perustetaan, mut jos on mahdollista, niin olis ihan hieno tällai samalla tavalla, kun mun mielestä työttömät kaipais sitä vertaistukea, sellai mihin on helppo mennä ja jakaa niitä kokemuksia.”

Haastateltavissa oli kaksi yksinhuoltajaäitiä, jotka kokevat olevansa sellaisessa tilanteessa, että tukea ei oikein ole saatavilla miltään taholta. Erityislapsen äiti murehtii pitkiä terapiajonoja ja tukiperheiden vähäisyyttä. Tällä äidillä ei ”omaa aikaa” ole muuta kuin työharjoittelunsa kautta, koska lapsi vaatii arjessa jatkuvaa huomiota ja läheisten tuomaa tukiverkostoa ei ole.

Terveydenhoitojärjestelmä kaipaa haastateltavien mielestä uudistuksia. Toiveissa on, että työttömät nostettaisiin omaksi ryhmäkseen ja heille luotaisiin jonkinlainen oma terveydenhuollon väylä. Asia epäilyttää osaa, yksinomaan työttömille suunnattujen palvelujen epäillään herättävän närää muissa kansanosissa.

”Et ihan tässä terveydenhoitojärjestelmän, julkisen puolen rinnalla, et siihen luotas ihan tämmönen oma, et oikeesti nostettais työttömät, tämmönen ryhmä omaksi semmoseksi, mä luulen et se tuottais kyllä taloudellisella puolella ihan valtavasti säästöjä, kun se nähtäis niinku kokonaisuutena ja pitkällä aikavälillä.”

TE-toimistoon kohdistuva kritiikki ja toisaalta Lyhdyn saama positiivinen palaute kertoo olennaisen siitä, mikä työttömiä mättää: Työtön haluaisi tulla palvelujärjestelmässä kohdelluksi yksilönä, jonka elämäntilanne otettaisiin kokonaisuutena (perhetilanne, terveydentila, hyvinvointi yms.) huomioon. Työttömille tulisi olla tarjolla keskusteluapua ja moniammatillista tukea.

Nuorten kohdalla tarvittaisiin ”puolestapuhujia” asioiden hoitamiseen, hyviä esimerkkejä ovat Dynamon yksilövalmentaja, joka ”puhuu Kelaa” ja soskutahti, joka lähtee avuksi työkkäriin – monet nuoret kokevat, etteivät kykene puolustamaan itseään, ja asiat ovat edenneet joidenkin kohdalla vasta kun ”faija” tai aviomies on puuttunut asioihin.

Lisäksi erityisesti nuorten ja kuntouttavassa työtoiminnassa olevien osalta olisi kiinnitettävä huomiota siihen, mitä tapahtuu työharjoittelun tai tukityöjakson jälkeen. Haastateltavat ovat huolissaan siitä, että he putoavat tyhjän päälle tai siirtyvät askeleen taaksepäin, vaikka pitäisi pikemminkin päästä eteenpäin.

Monimuotoisia opiskelumahdollisuuksia olisi kehitettävä. Tosiasia on, että työttömissä nuorissa on paljon opintonsa kesken jättäneitä, joilla ei ole halua kuluttaa koulunpenkkiä kirjoja pöntäten. Positiivista on, että tällaisillakin nuorilla on kuitenkin halua kouluttautua, mutta mieluiten käytännön oppimisen kautta.

Huomionarvoista on, että joillakin nuorilla työn saamisen esteenä (tai ainakin osatekijänä) saattaa olla niinkin yksinkertainen asia kuin ajokortin puute. Ajokortin suorittaminen on kallista, joten tässäkin lienee kehittämisen paikka: voisiko ajokoulutuksen integroida esim. koulujärjestelmään?

Haastattelujen perusteella näyttää selvältä, että työvoimapolitiisessa järjestelmässä erityistä huomioita olisi kiinnitettävä

- nuoriin koulupudokkaisiin ja työttömiin
- yksin asuviin iäkkäämpiin työttömiin
- työttömiin, joilla on työrajoitteita ja
- työttömiin yksinhuoltajiin.

Heidän toimeentulonsa on heikkoa ja riski syrjäytyä vastaavasti melko suuri. Työrajoitteisten kohdalla tarvittaisiin selkeästi työelämän joustoa, jotta motivoituneet työntekijät pääsisivät entistä helpommin tekemään kuntoansa ja toiveitansa vastaavaa työtä.

”Ja kun kaikki vaikuttaa kaikkeen, niin tää tuki lapsiperheille kaikkiaan, et jos ihmiset on niinku työelämässä ja ne on uupuneita ja ne on niinku sillee, ettei enää kotona jaksa enää mieltä muuta kuin seuraavaa päivää, selviytymistä, niin just se, että ihmiset työelämässä vois hyvin, sitten ne jaksais niiden lasten kanssa paremmin, et lapsistakin olis se huolenpito.”

Yhteen vetäen, näihin asioihin olisi kiinnitettävä huomiota:

- **Palveluohjaus**
- **Asiakkaan näkeminen yksilönä, kokonaistilanteen huomioon ottaminen**
- **Työnteon taloudellinen kannattavuus**
- **Matalan kynnyksen paikat, erityisesti nuorten mielenterveys- ja neuvontapalvelut**
- **”Puolestapuhujia/asiointiapua” nuorille**
- **Edullista toimintaa ja vertaistukea työttömille, vrt. Takatasku**
- **Työttömien terveydenhoito ja elintapaohjaus**
- **Tiedottaminen työttömille suunnatuista palveluista**
- **Tiedonkulku palveluntuottajalta toiselle, palvelujen keskittäminen**
- **Työpajatoiminnan vakinaistaminen**
- **Siirtymä työharjoittelusta eteenpäin**
- **Monimuotoiset opiskelumahdollisuudet**

Liite 1: Keskeiset toimijat (nuorilahti.net, takatasku.net, mol.fi/toimistot/paijat-hame/lyhty)

Dynamo tarjoaa työharjoittelua draama-, sisustus-, remontti- ja mediapajoissa. Lisäksi yksilövalmentaja auttaa ja tukee ura- ja ammattisuunnitelmien teossa ja arjenhallinnassa. Työharjoittelu pajoilla kestää viisi kuukautta.

Horisontin kautta on mahdollista päästä työharjoitteluun useille eri aloille esim. yrityksiin, yhdistyksiin tai kunnalle. Harjoittelu työpaikalla kestää kuukaudesta puoleen vuoteen ja se tähtää joko työllistymiseen, opiskeluun tai oppisopimukseen. Horisontti valmentaa, tukee ja ohjaa urasuunnitelmissa.

Akseli tarjoaa puolen vuoden palkkatuettuja työsuhteita nuorille. Akselissa voi selkiyttää ammatillisia jatkosuunnitelmiaan ja hankkia työkokemusta työllistymisen tai koulutukseen hakeutumisen tueksi.

Työ tapahtuu pajalla osana isompaa tiimiä. Tiimit edustavat eri ammattialoja: puu, metalli, autonkorjaus, ruokapalvelut, käsityöläisyys ja media-ala. Akselilaisille tarjotaan töiden lisäksi koulutusta työmarkkinoilla tarvittavan osaamisen hankkimiseksi.

Monitoimikeskus Takatasku on Lahden kaupungin ja Lahden seurakuntayhtymän yhteinen työllisyystä ja mielekästä elämää edistävä hanke. Takatasku tarjoaa työharjoittelu-, työkokeilu-, tukityö- ja vapaaehtoistyöpaikkoja. Työtehtäviä on tarjolla keittiössä, toimistossa, siivouksessa, atk-koulutuksessa ja vapaa-ajanohjauksessa. Toimistopalvelut, atk-koulutus sekä opintopiirit tukevat työttömän työnhakua ja osallistumisen mahdollisuuksia. Takataskussa järjestetään myös juhlia, retkiä ja muita tapahtumia.

Työvoiman palvelukeskus Lyhty on Päijät-Hämeen työ- ja elinkeinotoimiston, Lahden kaupungin ja Kelan sekä palvelujen tuottajien muodostama asiantuntija- ja palveluverkosto. Palvelun ydintehtävä on edistää pitkään työttömänä olleiden henkilöiden työllistymistä, aktivointia, työkyvyn ylläpitoa ja kuntoutumista.

Lyhty tarjoaa palvelua lahtelaisille työnhakijoille, jotka tarvitsevat työ- ja elinkeinotoimiston palvelujen sijasta tai niiden lisäksi muita palveluja. Asiakkaat ohjautuvat palvelukeskukseen työ- ja elinkeinotoimiston tai sosiaaliasemien kautta palvelutarvearvion perusteella.

Lyhdyssä suunnitellaan yhdessä asiakkaan kanssa hänelle soveltuva yksilöllinen palvelukokonaisuus, joka koostuu työhallinnon, sosiaali- ja terveystoimen ja Kelan palveluista sekä tarvittaessa hankittavista yksilöllisistä palveluista.

Palvelukokonaisuuden päämääränä on parantaa asiakkaan mahdollisuuksia työllistyä avoimille työmarkkinoille esim. opiskelun, työkokeilun, työelämävalmennuksen tai tukityöllistämisen avulla. Lisäksi selvitetään elämänhallintaan ja terveyteen liittyviä pulmia. Tarvittaessa asiakas ohjataan muiden hänen tarvitsemiensa palvelujen piiriin.

Asiakkailla on Lyhdyssä nimetyt vastuuhenkilöt (työvoimaohjaaja ja sosiaalityöntekijä), jotka seuraavat ja tukevat asiakkaan suunnitelman toteutumista.

Liite 2: Haastateltavat ja haastattelujen toteutus

Nuoret 17-24v.

- Nuori nainen, ammattitutkinto, jonkin verran työkokemusta, kärsii ahdistuksesta, asuu puolisonsa kanssa
- Nuori mies, ammattitutkinto, ei juurikaan työkokemusta, asuu yksin
- Nuori nainen, ammattikorkeakoulututkinto, ei oman alan työkokemusta, haasteellinen ala työllistyä, asuu yksin
- Nuori nainen, jättänyt ammattikoulun kesken, asuu yksin
- Nuori mies, jättänyt ammattikoulun kesken, asuu vanhempiensa luona
- Nuori nainen, jättänyt ammattikoulun kesken, asuu vanhempiensa luona

Perheelliset n. 30-45v.

- Yksinhuoltajaäiti, jolla 8 v. erityislapsi, työkokemusta on, mutta lapsen erityistarpeet rajoittavat työmahdollisuuksia, ammattikoulutus
- Yksinhuoltajaäiti, jolla 6- ja 11-v. lapset, ei työkokemusta, kärsii ahdistuksesta, ammattikoulutus
- Nainen, puoliso ja kolme 11-18-vuotiasta lasta, työrajoitteinen allergiansa takia, tehnyt päätkätöitä useamman vuoden eli välillä töissä, välillä työttömänä, ammattikoulutus
- Nainen, asuu puolison ja kahden täysi-ikäisen lapsen kanssa, terveydentilan aiheuttama työrajoite, työkokemusta myyjänä ja omaishoitajana, ei ammattikoulutusta
- Nainen, asuu täysi-ikäisen lapsensa kanssa, ammattikoulutus (myyjä)

Yli 50-vuotiaat

- Mies, asuu yksin, ammattitutkinto, toipuva alkoholisti
- Nainen, asuu yksin, ammattitutkinto, terveydentilasta johtuvia työrajoitteita
- Nainen, asuu puolisonsa kanssa, ammattitutkinto, alanvaihtaja
- Nainen, asuu puolisonsa kanssa, ammattitutkinto, terveydentilasta johtuvia työrajoitteita

Fokusryhmien haastattelut toteutettiin kahden haastattelijan voimin sovittua teemarunkoa ja niihin laadittuja apukysymyksiä joustavasti noudattaen ja eri fokusryhmien erilaiset lähtökohdat huomioon ottaen. Teemat olivat

- arki, ajankäyttö ja harrastukset
- asuin-/elinympäristö
- palvelut
- toimeentulo
- tulevaisuus: työ ja koulutus

Haastattelut litteroitiin – tästä syntyi aineistoa n. 80 sivua. Aineisto analysoitiin ryhmittelemällä se teemojen mukaan. Haastatteluteemojen jäsentämisen apuna käytettiin myös elämänpiirin käsitettä, joka jakautuu kolmeen ulottuvuuteen:

- Fyysinen elämänpiiri – ihmisen suhde elin- ja asuinympäristöönsä
- Sosiaalinen elämänpiiri – ihmisen suhde häntä ympäröiviin toisiin ihmisiin
- Toiminnallinen elämänpiiri – ihmisen toiminta ja harrasteet asuin- ja elinympäristössään